

Iwona Sójkowska

Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Stowarzyszenie EBIB

iwona.sojkowska@ebib.pl

ORCID: 0000-0002-3928-160X

Bibliotekarze i naukowcy jako inicjatorzy i realizatorzy otwartego dostępu do zasobów naukowych

Artykuł wprowadza w zagadnienie otwartego dostępu do publikacji naukowych na świecie oraz w Polsce. Przedstawia istotne dokumenty, które miały wpływ na budowanie otwartości w nauce. Odwołuje się do inicjatorów *open access* oraz zwraca uwagę na rolę bibliotekarzy, szczególnie w Polsce, w promowaniu otwartości w środowiskach akademickich. Przybliża inicjatywy polskich pracowników bibliotek, których celem było budowanie świadomości korzyści, jakie niesie uwolnienie dostępu do publikacji naukowych. Relacjonuje budowanie otwartych baz danych ze szczególnym uwzględnieniem repozytoriów instytucjonalnych, ich znaczenia dla otwartej nauki oraz pracy, jaką włożyli i nadal świadczą bibliotekarze na rzecz zapewnienia infrastruktury i merytorycznego wsparcia uczelni.

Słowa kluczowe: open access, otwarta nauka, bibliotekarze, naukowcy, repozytoria instytucjonalne, repozytoria dziedzinowe

Przypomnijmy sobie bibliotekarstwo sprzed epoki cyfrowej. Mowa tu o czasach poprzedzających komputeryzację bibliotek, a więc o bibliotekach z dostępem do katalogu kartkowego, rewersami zamiast elektronicznych zamówień, kartami akcesyjnymi i arkuszami do skontrum zamiast czytników i weryfikacji stanu zbiorów w systemie elektronicznym. Na myśl przychodzą także kwerendy

przygotowywane na podstawie drukowanego wydania Science Citation Index czy opracowywane kartoteki tematyczne zamiast baz danych. Wbrew odczuciu nie są to aż tak odległe czasy. Pamiętamy je doskonale, a może nawet z nostalgią wspominamy. A jeśli nie było nas wówczas w szeregach bibliotekarzy, to mieliśmy okazję je poznać, decydując się na tę ścieżkę kariery zawodowej. Nie brakuje bowiem spotkań konferencyjnych, publikacji, a także dyskusji prowadzonych w naszych miejscach pracy.

Nawiązując do bibliotekarskich dyskusji, należy przywołać przewodnią myśl niniejszego artykułu – otwartość, której istotnym elementem jest otwarta komunikacja, również wewnątrz zespołów bibliotecznych. Podczas jednego ze spotkań instytucji zrzeszonych w Koalicji Otwartej Edukacji¹ (KOED) w Łodzi w 2014 roku uczestnicy reprezentujący środowiska nauki, edukacji i kultury zastanawiali się, czym w ich osobistym odczuciu jest otwartość. Kiedy przyszedł czas na moją wypowiedź, pełna pozytywnych emocji i dobrej energii przyznałam, że dla mnie otwartość to wolność, wolność dzielenia się swoimi osiągnięciami zawodowymi i naukowymi, doświadczeniem, wiedzą, ale także wolność korzystania z dorobku naukowego, doświadczenia i wiedzy innych. I choć wydaje się to banalne, to dyskusja podczas zjazdu KOED wzmocniła przekaz i świadomość znaczenia otwartości w edukacji, kulturze i nauce, a w końcu wśród samych uczestników.

Idea otwartego dostępu w świecie

Kamieniem milowym w skali świata było ogłoszenie w lutym 2002 roku Budapeszteńskiej Deklaracji Inicjatywy Otwartego Dostępu (Budapest Open Access Initiative – BOAI²), którą podpisało ponad 1,5 tysiąca instytucji naukowych i organizacji non-profit oraz niemal siedem tysięcy osób prywatnych. Deklaracja wzmocniła pozycję ruchu *open access* i przyspieszyła działania w tym zakresie na całym świecie. Jej twórcy zdefiniowali otwarty dostęp jako synergii gotowości naukowców do publikowania wyników badań oraz możliwości technologicznych, które zapewnił Internet. Otwarty dostęp do literatury naukowej, będącej pokłosiem badań finansowanych z pieniędzy publicznych, zakładał

---

¹ Koalicja Otwartej Edukacji, <https://koed.org.pl/> (dostęp: 25.03.2023).

² Budapest Open Access Initiative, <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/> (dostęp: 25.03.2023).

eliminację barier dla odbiorców treści, szczególnie bariery ekonomicznej. Zatem główną cechą otwartego dostępu to bezpłatne korzystanie z literatury naukowej. W deklaracji zwrócono uwagę na inne bariery, które stały się możliwe do pokonania dzięki Internetowi, m.in.: zapoznanie się z pełnym tekstem, pobieranie, kopiowanie, rozpowszechnianie czy wykorzystywanie treści w dowolnym celu przy zachowaniu zgodności z obowiązującym prawem. Jednocześnie w dokumencie położono nacisk na autorskie prawa osobiste gwarantujące twórcom kontrolę nad integralnością swojego dzieła oraz prawo do uznania ich twórczości i cytowania, co wynikało z systemów prawnych obowiązujących w różnych krajach świata.

Kolejnym istotnym dokumentem stała się deklaracja berlińska (*Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*)³, przyjęta 22 października 2003 roku, która podkreśliła rolę Internetu jako innowacji technologicznej sprzyjającej, a nawet gwarantującej swobodny przepływ wiedzy. Wskazała ona współodpowiedzialność naukowców, badaczy oraz instytucji będących właścicielami praw autorskich za otwarte udostępnianie publikacji. Dookreśliła, że wkładem w budowanie otwartości są oryginalne wyniki badań naukowych, surowe dane i metadane, materiały źródłowe, cyfrowe reprezentacje materiałów obrazkowych i graficznych oraz naukowe materiały multimedialne⁴. Zdefiniowała dwa warunki, jakie muszą spełniać udostępniane materiały:

- po pierwsze, twórcy oraz posiadacze praw autorskich muszą udzielić bezpłatnego, nieodwołalnego, ogólnoswiatowego prawa dostępu oraz licencji umożliwiającej kopiowanie (w tym wykonanie niewielkiej liczby egzemplarzy drukowanych na własny użytek), używanie, rozpowszechnianie, transmitowanie i publiczne przedstawianie utworu oraz tworzenie i rozpowszechnianie utworów zależnych z zastrzeżeniem przypisania właściwego autorstwa;
- po drugie, pełna wersja utworu wraz z kopią oświadczenia twórców i posiadaczy praw autorskich na otwarte udostępnianie utworu mają być opublikowane w co najmniej jednym repozytorium internetowym⁵.

³ *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*, <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration> (dostęp: 25.03.2023).

⁴ Por. *Deklaracja Berlińska w sprawie otwartego dostępu do wiedzy w naukach ścisłych i humanistyce*, tłum. B. Bednarek-Michalska, „Biuletyn EBIB” 2005, nr 2, <https://www.ebib.pl/2005/63/deklaracja.php> (dostęp: 25.03.2023).

⁵ Ibidem.

Zatem w myśl deklaracji berlińskiej, aby utwór był dostępny, właściciel praw autorskich zobowiązany jest z góry wyrazić zgodę na tę otwartość, zachowując zgodnie z prawnymi standardami osobiste prawa do utworu i mechanizmy ochrony tych praw zapewnione koniecznością podania autorstwa.

Zapisy deklaracji z Budapesztu i Berlina stały się mechanizmem rozwojowym otwartości w nauce. Pozostają również nieodłącznym składnikiem wiedzy na temat ruchu *open access*, a odwołania do nich znajdujemy w wielu zagranicznych i polskich publikacjach⁶. Ogromny wpływ na popularyzację oraz usystematyzowanie wiedzy na temat *open access* miał Peter Suber⁷, który tę tematykę omawiał początkowo na swoim blogu, a w 2012 roku opublikował obszerne kompendium zatytułowane *Open Access*⁸. Literaturę dostępną w otwarty sposób określił jako cyfrową, dostępną *on-line*, bezpłatną, pozbawioną większości ograniczeń wynikających m.in. z prawa autorskiego i licencji. Otwarty dostęp uznał za rewolucyjną zmianę, będącą następstwem świadomej rezygnacji autorów z zysku finansowego, co zapewniło swobodę udostępniania treści czytelnikom.

Szczególnie istotną kwestią podnoszoną przez ruch *open access* było zagadnienie praw autorskich, czyli poszanowanie niepodważalnego intelektualnego związku twórcy z dziełem oraz prawo swobodnego korzystania z utworu przez jego odbiorców. Wydawać by się mogło, że tych dwóch sprzecznych interesów nie będzie można w prosty sposób pogodzić. Odpowiedzią stały się otwarte licencje *Creative Commons* stanowiące darmowe rozwiązania prawne oferujące zestaw narzędzi określających stopień otwartości publikacji. W 2001 roku w Stanach Zjednoczonych Lawrence Lessig oraz Eric Eldred utworzyli organizację non-profit pod nazwą *Creative Commons*, której działalność miała być odpowiedzią na wydłużenie ochrony prawno-autorskiej ustanowione w tym kraju w 1998 roku. Założyciele i działacze tej instytucji, głównie prawnicy i naukowcy, dostrzegli pogłębiający się dysonans między ograniczeniami wynikającymi z prawa autorskiego a technologią, która tworzyła doskonałą przestrzeń do dzielenia się własnością intelektualną. Internet otworzył możliwość udostępniania

---

⁶ Zob. np. publikacje: Petera Subera, Richarda Poyndera, Bożeny Bednarek-Michalskiej, Małgorzaty Rychlik, Emanuela Kulczyckiego.

⁷ Peter Suber, [w:] *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Suber (dostęp: 25.03.2023).

⁸ P. Suber, *What Is Open Access?*, [w:] Eidem, *Open Access*, Cambridge (MA)–London 2012, <https://direct.mit.edu/books/oa-monograph/3754/Open-Access> (dostęp: 25.03.2023).

utworów i rozwijania intelektualnej współpracy na niespotykaną dotąd skalę. Jednakże rozwiązania cyfrowe stały w sprzeczności z ograniczeniami wynikającymi z praw autorskich na całym świecie⁹. Licencje *Creative Commons* jako uzupełnienie prawa autorskiego umożliwiły twórcom określenie warunków, na jakich chcą dzielić się swoimi osiągnięciami, poprzez złagodzenie prawnej zasady „wszystkie prawa zastrzeżone” na „ pewne prawa zastrzeżone”. Zestaw warunków tych licencji¹⁰ pozwala twórcom na otwarcie dostępu do swoich dzieł w szerszym zakresie, niż wynika to z wymogów prawa autorskiego, przy jednoczesnym wyborze skali tej otwartości. Również odbiorcom ułatwia korzystanie z utworów w sposób bardziej otwarty niż przewiduje prawo autorskie.

W odpowiedzi na innowacyjne podejście instytucji non-profit oraz osób indywidualnych do otwierania treści naukowych również wydawnictwa komercyjne próbują złagodzić przepaść między własną polityką wydawniczą a otwartą nauką i decydują się na publikowanie coraz większej liczby tytułów *open access*. Poniekąd jest to wynik ogłoszonego w 2021 roku Planu S, będącego inicjatywą agencji i fundacji finansujących badania naukowe zrzeszonych w cOAlition S, zawiązanej we wrześniu 2018 roku. Jego główne założenie to wprowadzenie natychmiastowego otwartego dostępu do publikacji naukowych opisujących rezultaty badań finansowanych z publicznych lub niepublicznych grantów¹¹.

Open access w Polsce

Analizując ewolucję otwartego dostępu na polskim gruncie, konieczne wydaje się zaakcentowanie wkładu bibliotekarzy w jego rozwój. Początkowo ideę otwartości w tym środowisku zawodowym propagowali redaktorzy (na co dzień bibliotekarze z różnych typów bibliotek) elektronicznego czasopiśma „Biuletyn EBIB”, ukazującego się od pierwszego numeru w otwartym Internecie, bez barier finansowych czy technicznych, jedynie z ograniczeniami

⁹ *Creative Commons Certificate for Educators, Academic Librarians and GLAM*, <https://certificates.creativecommons.org/cccertedu/> (dostęp: 25.03.2023).

¹⁰ Więcej informacji na temat licencji na stronach: *Creative Commons*, <https://creativecommons.org/share-your-work/cclicenses/> lub *Creative Commons Polska*, <https://creativecommons.pl/> (dostęp: 25.03.2023).

¹¹ *Plan S.*, [w:] *Otwarta nauka*, <https://otwartanauka.pl/plan-s> (dostęp: 25.03.2023).

wynikającymi z praw autorskich. Taka była potrzeba końca lat 90. XX wieku, o czym pisał Szymon Matuszewski¹², a Bożena Bednarek-Michalska¹³ zachęcała do dyskusji, nawiązywania kontaktów w środowisku, współpracy, dzielenia się wiedzą i wymiany doświadczeń, słowem: do otwartych bibliotekarskich relacji.

W drugiej połowie lat 90. XX wieku, gdy w naszych bibliotekach zaczęliśmy pracować na stanowiskach komputerowych podłączonych do Internetu, nieco inaczej niż obecnie rozumieliśmy otwartość. Cieszyła nas każda dostępna w sieci treść, każdy serwis, który nie wymagał opłat, nawet jeśli trzeba było zarejestrować instytucję (rzadziej osobę) i założyć konto. Wspomniany wyżej „Biuletyn EBIB” był jednym z pierwszych polskich czasopism elektronicznych wydawanych w otwarty sposób i z całą pewnością pierwszym takim periodykiem z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Oprócz ogromnego sukcesu, był jednocześnie sygnałem, w jakim kierunku bibliotekarze będą rozwijać zadania bibliotek akademickich w Polsce, aby w sposób innowacyjny wspierać procesy naukowe i dydaktyczne w uczelniach.

Z uwagi na misję, jaką pełnią biblioteki – gromadzenie, udostępnianie i popularyzacja osiągnięć nauki, otwartość musiała dotyczyć kolekcji zbiorów i zasobów, które funkcjonują w komunikacji naukowej. Już w 2001 roku podczas konferencji „Internet w bibliotekach. Próba bilansu i perspektywy rozwoju” dyskutowano o tworzeniu baz danych, które rejestrowałyby informacje o polskich publikacjach, dość odważnie zwracając uwagę na dostęp nie tylko do danych bibliograficzno-abstraktowych, ale także do pełnych tekstów¹⁴. Zorganizowana w 2007 roku konferencja miała już w tytule *open access*¹⁵, a Jolanta Przyłuska w jednym z wystąpień przedstawiła inicjatywę

¹² S. Matuszewski, *I tak to się zaczęło. Felieton wstępny*, „Biuletyn EBIB” 1999, nr 1, <https://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/1/a.php?felierton1> (dostęp: 25.03.2023).

¹³ B. Bednarek-Michalska, *Felieton całkiem nie primaaprilisowy*, „Biuletyn EBIB” 1999, nr 1, <https://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/1/a.php?felierton2> (dostęp: 25.03.2023).

¹⁴ *Internet w bibliotekach próba bilansu i perspektywy rozwoju*. Wrocław, 10–11 grudnia 2001 roku, [Warszawa] 2001, <https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/iwb/index.html> (dostęp: 25.03.2023).

¹⁵ *IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Internet w bibliotekach Open Access*. Toruń, 7–8 grudnia 2007 roku, [Warszawa] 2007, <https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat18/> (dostęp: 25.03.2023).

budowania otwartego repozytorium dziedzinowego (dla nauk medycznych)¹⁶. W 2010 roku podczas „II Międzynarodowej Konferencji Open Access w Polsce. V Konferencji EBIB Internet w bibliotekach” zwrócono uwagę na instytucjonalną politykę otwartego dostępu¹⁷. W 2012 roku, przy okazji kolejnego środowiskowego spotkania, przeszliśmy już do zasygnalizowania problemu otwartych danych badawczych¹⁸. Istotne jest to, że wymienione konferencje gromadziły nie tylko bibliotekarzy. Celem organizatorów było przyciągnięcie również naukowców i podjęcie dyskusji wokół budowania otwartości w ich środowisku.

Dojrzewająca świadomość *open access* wśród bibliotekarzy przełożyła się na udział w wielu projektach. Współtworzą oni Koalicję Otwartej Edukacji, która od lat skupia wokół wspólnych celów instytucje nauki, edukacji i kultury¹⁹. Współdziałają również w ramach SPARC Europe, realizując cele rozwoju otwartego dostępu oraz wpływając na kształt otwartych polityk w Europie²⁰. Przeszliśmy długą drogę od wprowadzenia na polski grunt zjawiska „otwartego dostępu do bibliotekarstwa” aż do rozszerzenia jego oddziaływania – poprzez naukę – na obszar edukacji i kultury. Po ponad 20 latach „ewangelizacji”, jak trafnie określa ten proces Jarosław Lipszyc²¹ (polski poeta, prezes Fundacji Nowoczesna Polska, członek KOED), warto odnieść się do działań, które obecnie realizują biblioteki przy współpracy

---

¹⁶ J. Przyłuska, A. Radomska, R. Kłosiński, *Budowanie repozytorium dziedzinowego – doświadczenia Biblioteki Naukowej Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi i Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, [w:] *IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Internet w bibliotekach Open Access. Toruń, 7–8 grudnia 2007 rok*, [Warszawa] 2007, https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat18/przyluska_radomska_klosinski.php (dostęp: 25.03.2023).

¹⁷ B. Rentier, *Wprowadzanie w życie uniwersytetu polityki otwartego dostępu do wiedzy*, [w:] *II Międzynarodowa Konferencja Open Access w Polsce. V Konferencja EBIB Internet w bibliotekach, Toruń, 14–15 stycznia 2010 roku*, [Warszawa] 2010, <https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat21/rentier.php> (dostęp: 25.03.2023).

¹⁸ Por. P. Murray-Rust, *Otwarte dane a literatura naukowa*, [w:] *III Międzynarodowa Konferencja Open Access w Polsce „Otwarta nauka i edukacja”*, Toruń 2012, https://www.ebib.pl/images/stories/Mat_konferencyjne/22/peter_murray_pl_.pdf (dostęp: 25.03.2023); J. Szprot, *Otwieranie nauki w Polsce*, [w:] *III Międzynarodowa Konferencja...*, https://www.ebib.pl/images/stories/Mat_konferencyjne/22/konf_oa_szprot_pl_.pdf (dostęp: 25.03.2023).

¹⁹ *Koalicjanci*, https://koed.org.pl/?page_id=6495&lang=pl (dostęp: 25.03.2023).

²⁰ SPARC Europe, <https://sparceurope.org/> (dostęp: 25.03.2023).

²¹ *Jarosław Lipszyc*, [w:] *Wikipedia*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Jarosław_Lipszyc (dostęp: 25.03.2023).

z innymi instytucjami – już nie tylko dla własnego środowiska zawodowego, ale dla środowisk związanych z nauką, edukacją i kulturą. Ważniejsze współorganizowane wydarzenia odbywają się pod hasłem Dnia Domeny Publicznej lub podczas Tygodnia Otwartej Edukacji czy Tygodnia Otwartej Nauki²². Spośród tych inicjatyw szczególne znaczenie ma ostatnia z wymienionych, której towarzyszą seminaria, konferencje, dyskusje organizowane przez biblioteki. Wydarzenia, choć spektakularne, stanowią zaledwie jedną z form bibliotekarskiej kreatywności. Funkcjonalny wymiar otwartości w postaci udostępnianych treści mają zasoby tworzone bądź organizowane przez pracowników bibliotek. W tym miejscu warto wspomnieć, że są oni twórcami polskich literaturowych baz danych, np. BazTech, BazEkon czy AGRO, i bibliotek cyfrowych. W większości przypadków to dzięki ich zaangażowaniu powstały i rozwijają się repozytoria instytucjonalne.

Biblioteki cyfrowe, archiwa, repozytoria

Od wielu lat w dyskusjach środowiskowych obok otwartości w dostępie do treści naukowych podnoszony był temat lepszej widoczności polskich osiągnięć naukowych na świecie. Publikowanie w otwartym dostępie zwiększa widoczność utworu, przyczynia się do wzrostu cytowań, ułatwia komunikację naukową i umożliwia nawiązanie kontaktów oraz rozwijanie sieci współpracy międzynarodowej. Zapobiega także plagiatowaniu prac, gdyż łatwiej odnaleźć i zidentyfikować fragmenty pochodzące z dzieł dostępnych *on-line*. Sprzyja otwartemu recenzowaniu, dzięki czemu łatwiej wychwycić zarówno błędy w procesach badawczych, jak i fenomenalne odkrycia, rozwiązania, które mogą wyrzucić olbrzymi wpływ na rozwój cywilizacji. Zatem pojawiające się przed laty argumenty o obniżeniu jakości publikacji otwartych okazują się nieuzasadnione wobec otwartego recenzowania²³.

---

²² I. Sójkowska, *Kierunek: otwartość*, „Biuletyn EBIB” 2020, nr 1, <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/657> (dostęp: 25.03.2023).

²³ Por. A. Muszewska, Ł. Niesiołowski-Spano, A. Pieniądz (red.), *Pakt dla nauki*, Warszawa 2015, s. 76, http://obywatelenauki.pl/wp-content/uploads/2015/04/Pakt_dla_Nauki.pdf (dostęp: 25.03.2023); E. Kulczycki, *Warsztat badacza: blog*, https://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/ (dostęp: 25.03.2023); Idem, *Jak dodać prace do Google Scholar i zwiększyć*

W deklaracji berlińskiej wskazane zostały dwa sposoby otwierania dostępu do publikacji naukowych: deponowanie dzieł przez naukowców w otwartych elektronicznych archiwach oraz publikowanie w czasopismach, które zapewniają odbiorcom otwarty dostęp do artykułów. Należy uznać, że jednym z najskuteczniejszych rozwiązań otwierania dostępu do rozpraw naukowych okazały się repozytoria.

Repozytorium jako cyfrowe rozwiązanie technologiczne umożliwiło archiwizowanie i dzielenie się dorobkiem naukowym w sposób zorganizowany, na warunkach, które akceptuje twórca, i z zachowaniem zasady otwartego dostępu dla użytkowników. Podanie tej definicji ma ogromne znaczenie dla odróżnienia od innych zbiorów dokumentów elektronicznych. Repozytoria można opisać przez funkcje, które pełnią i cele, które realizują:

- gromadzą dokumenty/materiały (najczęściej *born-digital*, rzadziej cyfrowe skany druków),
- archiwizują dokumenty/materiały,
- pozwalają na zarządzanie zawartością poprzez ustrukturyzowane organizowanie zasobów i mechanizmy wyszukiwawcze,
- udostępniają zasoby cyfrowe w sposób otwarty²⁴.

Wymienione funkcjonalności repozytoriów są synonimem procesów, jakie realizują tradycyjne biblioteki: gromadzenie i przechowywanie, opracowanie i udostępnianie. Podobne cele realizują biblioteki cyfrowe. Jednak dostrzegamy znaczące różnice między repozytoriami a bibliotekami cyfrowymi, które – co warto podkreślić – intensywnie rozwinęły się w nowym tysiącleciu, a ich tworzenie i rozbudowa pozostaje zasługą bibliotekarzy²⁵. Jedną z takich różnic jest

---

liczbę cytowań oraz indeks Hirscha. Poradnik dla początkujących, Poznań 2013, https://ebibojs.pl/index.php/wydawnictwa_zwarte/issue/view/70 (dostęp: 25.03.2023).

²⁴ A. Januszko-Szakiel, *Polskie biblioteki i repozytoria cyfrowe jako medium w edukacji i nauce*, [w:] J. Aksam, J. Pułka (red.), *Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – „w” i „pomimo” czasów ponowoczesnych*, Kraków 2012, s. 129, <https://repozytorium.ka.edu.pl/handle/11315/5246> (dostęp: 25.03.2023).

²⁵ O zaangażowaniu bibliotek akademickich w otwieranie dostępu do zasobów i kompetencjach bibliotekarzy pisała m.in. B. Bednarek-Michalska, *Rola bibliotek naukowych we wdrażaniu rozwiązań otwartych. Repozytorium Open Access – model dla uczelni*, [w:] M.M. Górski, M. Marcinek (red.), *Otwarte zasoby wiedzy: nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej. Materiały konferencyjne*, Kraków 2011, s. 47, https://www.ebib.pl/images/stories/Mat_konferencyjne/23/konferencjaozw_2011_calosc.pdf (dostęp: 25.03.2023).

wspomniane wyżej gromadzenie dokumentów, które powstały w formie elektronicznej (*born-digital*) i postać cyfrowa jest ich pierwotną i często jedyną formą. Ułatwia to ustalenie statusu prawnego, gdyż nowopowstające utwory mogą mieć nadane rozszerzone prawa korzystania, które zapisane są przez autorów z zastosowaniem warunków otwartych licencji. Dla odróżnienia, w bibliotekach cyfrowych najczęściej udostępniane są dokumenty drukowane przetworzone na postać cyfrową. Mówimy tutaj o ochronie dziedzictwa kulturowego, o digitalizacji zasobów kulturowych. Pamiętajmy przy tym, że forma pierwotna dokumentu ma nadane określone ograniczenia prawne. Dokumenty wydane drukiem najczęściej opatrzone są notką copyright.

Druga właściwość zasobów repozytoryjnych nawiązuje do ich charakterystyki merytorycznej – deponowane dokumenty stanowią w dużym stopniu bieżący dorobek naukowy pracowników danej instytucji lub z określonej dziedziny. Biblioteki cyfrowe odzwierciedlają zasoby zgromadzone w danej instytucji kultury czy nauki niezależnie od zasięgu czasowego, zakresu tematycznego, rodzaju obiektu czy afiliacji twórcy. Repozytoria udostępniają dzieła powstałe w danej instytucji – mówimy wówczas o repozytoriach instytucjonalnych lub tematycznie przynależnych do danej dyscypliny naukowej – co oznacza repozytoria dziedzinowe. Repozytoria gromadzą intelektualny dorobek naukowy, a więc publikacje monograficzne, artykuły naukowe, referaty konferencyjne, rozprawy doktorskie. Aneta Januszko-Szakiel spośród zalet repozytoriów wymienia przyspieszenie przepływu informacji i wiedzy z uwagi na możliwość udostępniania preprintów czy postprintów, a tym samym udroźnienie komunikacji naukowej²⁶.

Tradycja elektronicznego deponowania publikacji sięga roku 1991, kiedy w Stanach Zjednoczonych utworzono dwa pierwsze repozytoria prac naukowych z zakresu nauk ścisłych: The Mathematical Physics Preprint Archive (*mp_arc*) oraz arXiv. Ich celem było przyspieszenie przepływu informacji między naukowcami, a głównym założeniem – bezpłatny dostęp do treści naukowych²⁷. Repozytorium arXiv wydaje się być dobrze znane polskim bibliotekarzom. Gdy w połowie lat 90. XX wieku mieliśmy już w bibliotekach

²⁶ A. Januszko-Szakiel, *Polskie biblioteki i repozytoria...*, s. 129.

²⁷ B. Bednarek-Michalska, *Wolny dostęp do informacji i wiedzy czy wykluczenie edukacyjne?*, „Biuletyn EBIB” 2005, nr 2, <http://www.ebib.pl/2005/63/michalska.php> (dostęp: 25.03.2023).

pierwsze połączenia do Internetu, wraz z siecią „dostaliśmy” wspomnianą bazę aktualizowaną niemal na bieżąco. Jedyne, czego wówczas potrzebowaliśmy, to świadomość, że takie repozytorium istnieje oraz wiedza, że rejestruje publikacje z fizyki, astronomii, matematyki czy informatyki. Niezbędny był też adres internetowy, żeby je zlokalizować w sieci (niestety Google jeszcze nie istniał, a ówczesne wyszukiwarki internetowe nie miały tak inteligentnych algorytmów wyszukiwawczych). I tym razem o poznaniu repozytorium arXiv czy innych elektronicznych zasobów zdecydowała bibliotekarska aktywność i współpraca w wymiarze krajowym oraz międzynarodowym. Warto podkreślić, że w tym czasie (lata 90. XX wieku) korzystaliśmy z zakupionych na własność lub w ramach subskrypcji baz typu Current Contents, Inspec czy Compendex na dyskietkach lub płytach CD-ROM.

Pierwotnie mechanizm uzupełniania repozytoriów zakładał, że autor sam deponuje swój dorobek, podejmując decyzję, gdzie wersja elektroniczna pracy ma być przechowywana i udostępniana. Prosty interfejs pozwalał nawigować pomiędzy nielicznymi wtedy publikacjami. Wraz ze wzrostem liczby udostępnianych plików konieczne stało się zaimplementowanie mechanizmów wyszukiwawczych, a te z kolei wpłynęły na obligatoryjność dodawania do deponowanych materiałów danych bibliograficznych, tzw. metadanych, za pomocą których możliwe stało się znalezienie interesującego dokumentu²⁸. Obecnie mamy do czynienia z repozytoriami budowanymi na przeznaczonym do tego celu oprogramowaniu, z zaawansowanymi funkcjami wyszukiwania oraz tworzenia raportów według różnych kryteriów.

Rozwój i stan obecny repozytoriów możemy prześledzić na podstawie OpenDOAR – globalnego katalogu rejestrującego tego typu otwarte zbiory dokumentów (każdy z nich jest wcześniej sprawdzany przez członka zespołu redakcyjnego). Usługa rejestrowania otwartych repozytoriów została uruchomiona w 2005 roku w ramach projektu realizowanego przez uniwersytety w Nottingham i w Lund²⁹.

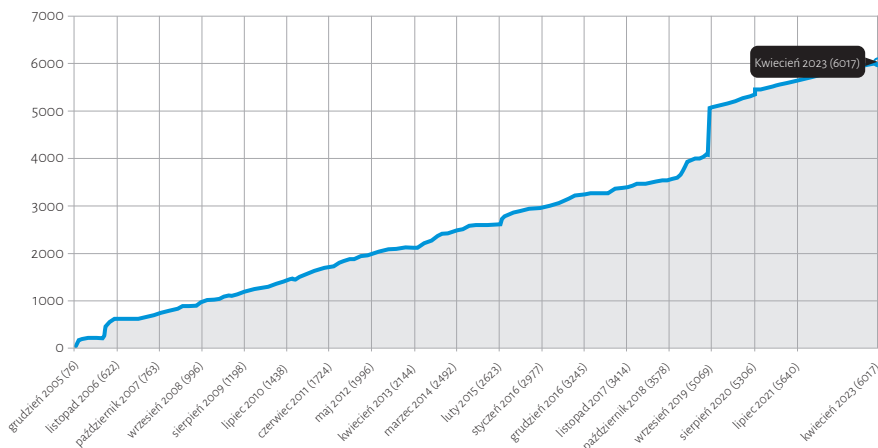
Po ponad 30 latach od uruchomienia pierwszych repozytoriów i niemal po 20 latach istnienia OpenDOAR w serwisie zarejestrowano ponad sześć tysięcy jednostek (wykres 1). Warto podkreślić, że w serwisie znajdują się

---

²⁸ Ibidem.

²⁹ OpenDOAR, <https://v2.sherpa.ac.uk/pendoar/about.html> (dostęp: 25.03.2023).

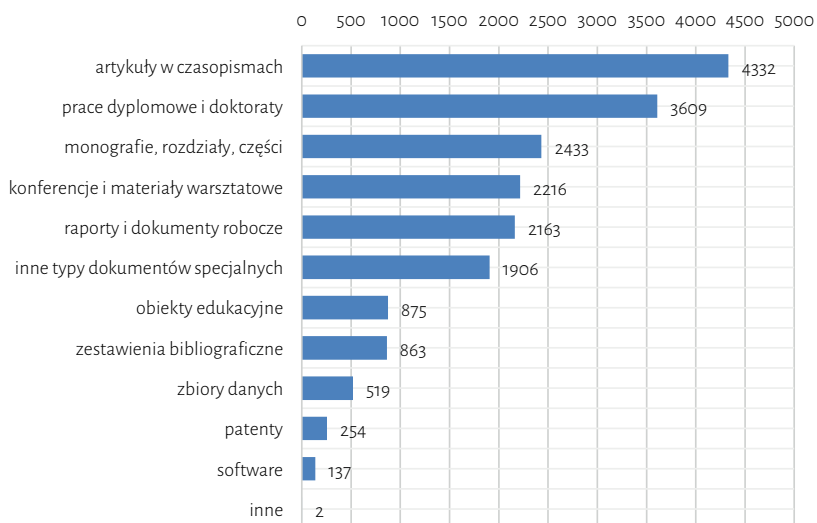
także rekordy opisu bibliotek cyfrowych czy archiwów, a nawet kolekcji stanowiących część cyfrowej bazy. Mimo że nie każde z nich spełnia definicyjne kryteria repozytorium, nie można nie doceniać infrastruktury i zasobów, które z każdym dniem coraz szerzej otwierają dostęp do informacji naukowej.

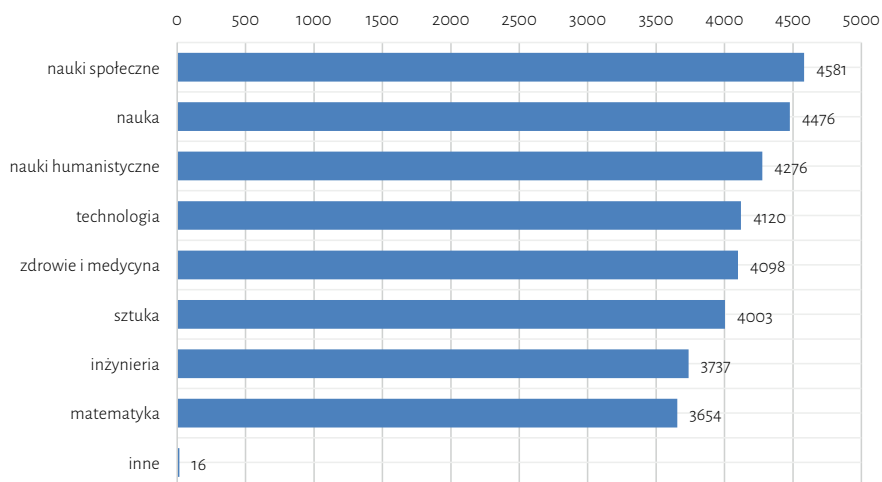
Wykres 1. Globalny przyrost rejestrowanych w OpenDOAR repozytoriów w okresie 12.2005–04.2023 (opracowanie własne na podstawie: *OpenDOAR Statistics*, https://vz.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html, dostęp: 25.03.2023).

Rodzaj deponowanych dokumentów charakteryzuje się dużą różnorodnością (wykres 2). W ogólnym zbiorze dominują artykuły publikowane w czasopiśmie, prace dyplomowe oraz rozprawy doktorskie. Drugą grupą dobrze reprezentowanych materiałów są książki i rozdziały w książkach oraz referaty konferencyjne, raporty i sprawozdania. Od kilku lat środowisko bibliotekarzy i naukowców dyskutuje nt. otwierania dostępu do danych badawczych, których deponowanie wymaga innej struktury i oprogramowania aniżeli repozytorium publikacji. Na wykresie 2 dostrzec można także liczbę repozytoriów obsługujących dane badawcze.

Wykres 3 wskazuje liczbę repozytoriów gromadzących publikacje z określonych dziedzin. Różnice pomiędzy liczbą repozytoriów przypisanych do nauk społecznych, medycznych czy ścisłych nie są znaczące. Można dostrzec jednak pewną prawidłowość – zależność między bazami repozytoryjnymi obsługującymi publikacje z danej dziedziny a liczbą instytucji prowadzących badania lub kształcących w określonej dziedzinie. Uczelnie technicznych

Wykres 2. Rodzaj deponowanych dokumentów/materiałów w repozytoriach na świecie (opracowanie własne na podstawie: *OpenDOAR Statistics*, https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html, dostęp: 25.03.2023).

Wykres 3. Dane liczbowe dziedzinowych repozytoriów na świecie (opracowanie własne na podstawie: *OpenDOAR Statistics*, https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html, dostęp: 25.03.2023).

prowadzących badania z zakresu nauk ścisłych jest mniej niż uniwersyteckich, dlatego też liczba repozytoriów obsługujących te dyscypliny jest niższa.

Z drugiej strony instytuty naukowo-badawcze ukierunkowane na nauki ścisłe bądź techniczne są pod względem organizacyjnym mniejszymi jednostkami, stąd nie mają możliwości tworzenia własnych baz. Korzystają z otwartych repozytoriów ponadinstytucjonalnych, najczęściej dziedzinowych.

Repozytoria jako przejaw dojrzałości uczelni w budowaniu otwartości

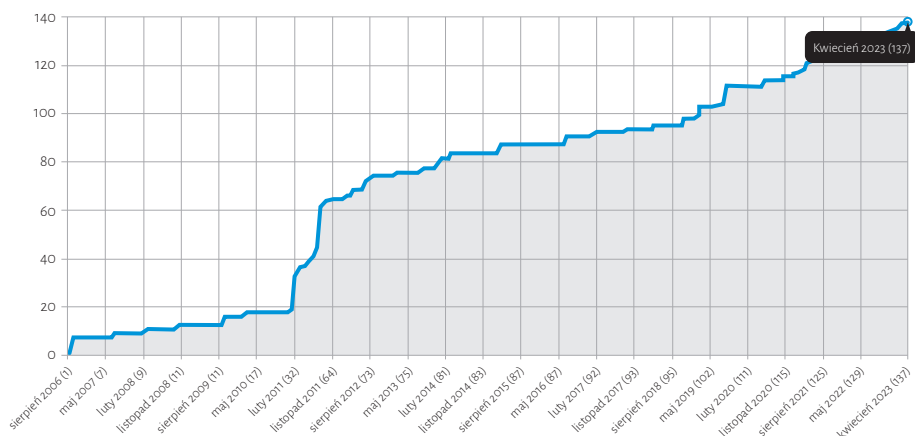
Polskie repozytoria to głównie dzieła bibliotekarzy, którzy po sukcesie tworzenia bibliotek cyfrowych i wobec światowego trendu rozwoju repozytoriów instytucjonalnych włączyli do zadań swoich instytucji tworzenie baz repozytoryjnych. Rozwiązanie to należy traktować jako słuszne, gdyż jest ono wynikiem realizacji jednego z podstawowych zadań bibliotek naukowych – dokumentacji dorobku naukowego pracowników macierzystej instytucji³⁰. Różnica polega na tym, że wcześniej prowadzone bibliograficzne bazy dorobku naukowego zastąpiono lub uzupełniono pełnotekstowymi bazami publikacji opatrzonych metadanymi, w których autorzy samodzielnie deponują swoje publikacje. Bibliotekarze, pozostając w roli redaktorów, kontrolują poprawność metadanych, natomiast informatycy dbają o poprawność funkcjonowania infrastruktury. Obecnie prężnie rozwijają się bazy wiedzy, które łączą funkcje zasobów bibliograficznych i repozytoryjnych oraz administrowania procesami naukowymi w uczelni³¹.

W bazie OpenDOAR Polska reprezentowana jest przez 137 baz cyfrowych (wykres 4). Przeglądając listę, zauważyć można, że większość tych zasobów to biblioteki cyfrowe. Na wykazie znajdują się także bazy wiedzy tworzone przez uczelnie. Lista zawiera 31 aktywnych linków kierujących do repozytoriów instytucjonalnych gromadzących publikacje jednostek naukowych oraz kolejne 4 odsyłające do repozytoriów dziedzinowych³².

³⁰ Por. B. Barańska-Malinowska, I. Sójkowska, *Bibliografia publikacji pracowników źródłem informacji wspomagającej przygotowanie oceny jednostek naukowych*, [w:] H. Szarski, D. Dudziak (red.), *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, Wrocław 2011, s. 91, http://delibra.bg.polsl.pl/Content/35901/Baranska-Malinowska_Sojkowska.pdf (dostęp: 17.04.2023).

³¹ Z uwagi na rozległość tematu, jakim jest baza wiedzy, w artykule nie rozwinęto tego wątku.

³² Stan na 14 kwietnia 2023 roku. Liczby odnoszą się do baz cyfrowych odpowiadających definicji „repozytorium”.

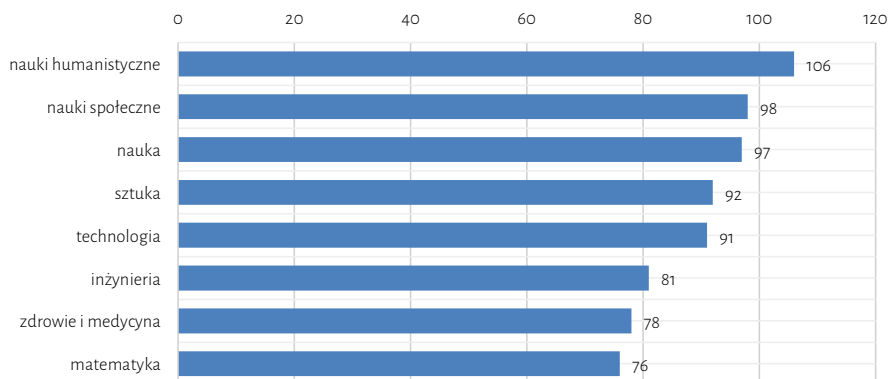

Wykres 4. Przyrost polskich repozytoriów zarejestrowanych w OpenDOAR w okresie 08.2006–04.2023 (opracowanie własne na podstawie: *OpenDOAR Statistics*, https://vz.sherpa.ac.uk/view/repository_by_country/Poland.default.html, dostęp: 25.03.2023).

Rozkład liczbowy repozytoriów obsługujących publikacje z określonych dziedzin na pierwszym miejscu plasuje repozytoria dla nauk humanistycznych, a na drugim dla nauk społecznych (wykres 5). Można to łatwo wytłumaczyć liczbą bibliotek cyfrowych zarejestrowanych w OpenDOAR i digitalizacją dziedzictwa kulturowego. Warto jednak podkreślić różnicę między rankingami polskim i światowym w zakresie liczby repozytoriów rejestrujących publikacje z nauk ścisłych. O ile matematyczne bazy repozytoryjne zajmują ostatnią pozycję w obu rankingach, o tyle nauki medyczne wypadają lepiej w rankingu światowym. Warto jednak nadmienić, że w Polsce w odpowiedzi na rządowe rekomendacje *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji naukowych*, uczelnie i instytuty medyczne jako pierwsze podjęły się ich realizacji, wdrażając zarówno polityki otwartościowe, jak i powołując Polską Platformę Medyczną jako bazę wiedzy udostępniającą, obok innych danych naukowych, pełne teksty publikacji czy zbiory danych badawczych³³.

³³ *Polska Platforma Medyczna*, <https://ppm.edu.pl/index.seam> (dostęp: 25.03.2023).

Wykres 5. Dane liczbowe polskich dziedzinowych repozytoriów
(źródło: *OpenDOAR Statistics*, https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_by_country/Poland.default.html, dostęp: 25.03.2023).

W 2010 roku oficjalnie w przestrzeni wirtualnej zaistniało pierwsze w Polsce repozytorium instytucjonalne – Repozytorium Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu – AMUR (Adam Mickiewicz University Repository)³⁴. Mniej więcej w tym samym czasie biblioteki innych uczelni przystąpiły do realizacji projektów, których celem było uruchomienie repozytoriów. Przykładowo w 2011 udostępniono Repozytorium Politechniki Krakowskiej, a w 2012 roku Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego. Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku powołane zostało w 2013 roku na mocy zarządzenia rektora³⁵. Warto nadmienić, że białostockie Repozytorium, świętujące w 2023 roku swój jubileusz, to nie tylko archiwum dorobku pracowników naukowych czy wirtualna przestrzeń z metadanymi. To zespół bibliotekarzy i innych specjalistów, którzy je organizują, wspierają proces deponowania, porządkują, czuwają nad poprawnością funkcjonowania, w końcu upowszechniają osiągnięcia macierzystej uczelni. Należy też podkreślić – nie tylko promują Repozytorium jako

³⁴ E. Karwasińska, M. Rychlik, *Doświadczenia z funkcjonowania pierwszego w Polsce repozytorium instytucjonalnego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, [w:] *Repozytoria i biblioteki cyfrowe c.d. Tworzenie i archiwizowanie zasobów, XXI edycja seminarium w cyklu digitalizacja*, Warszawa 2013, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/6498> (dostęp: 25.03.2023).

³⁵ Zarządzenie nr 16 Rektora Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 16 maja 2013 r. w sprawie utworzenia Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku, <https://docs.uwb.edu.pl/pliki/2013-16-2.pdf> (dostęp: 26.07.2023).

zorganizowaną bazę danych o publikacjach i same publikacje – ale angażują się w popularyzowanie otwartości w środowisku akademickim poprzez organizację licznych wydarzeń podczas Tygodnia Otwartej Nauki oraz warsztatów i szkoleń. To także bibliotekarze, którzy aktywnie uczestniczą w Koalicji Otwartej Edukacji, wspierając otwartościowe działania koalicjantów. Dzielą się wiedzą i doświadczeniami oraz uczą się w oparciu o doświadczenia reprezentantów edukacji, nauki i kultury instytucji zrzeszonych w KOED.

Repozytoria uczelniane – tworzone z reguły przez biblioteki akademickie, a uzupełniane przez samych naukowców deponujących swój dorobek publikacyjny – to dowód, że nastąpił progres w świadomości pracowników naukowych w odniesieniu do dzielenia się wiedzą, co z kolei spowodowało, że proces otwierania dostępu do nauki nabiera tempa.

Przeglądanie polskich zasobów bibliotek cyfrowych, archiwów i repozytoriów możliwe jest na platformie Federacji Bibliotek Cyfrowych. Według danych statystycznych FBC blisko 80% udostępnionych obiektów to zasoby otwarte. W zapisach regulaminowych repozytoriów zawarte są klauzule informujące o sposobie udostępniania, które zakładają, że dostęp do pełnych tekstów dokumentów zarchiwizowanych jest otwarty dla wszystkich zainteresowanych. Jedynie w uzasadnionych przypadkach możliwe jest ograniczenie dostępu dla uprawnionych użytkowników³⁶.

Podsumowując otwartość

Podobnie jak na świecie, w Polsce również przeszliśmy długą i niełatwą drogę ku otwartości. Pomogły nam w tym innowacje technologiczne, z których największe znaczenie miał Internet. Wsparciem okazało się oprogramowanie dla tworzenia zasobów cyfrowych, w tym otwarte oprogramowanie przeznaczone dla otwartych zbiorów dokumentów³⁷. Olbrzymie znaczenie w otwieraniu

---

³⁶ Por. *Repozytorium AMUR*, <https://lib.amu.edu.pl/repozytorium-amur/> (dostęp: 18.04.2023); *Regulamin Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego*, https://www.uni.lodz.pl/fileadmin/user_upload/Jednostki/BUŁ/pliki_do_pobrania/repozytorium/regulamin.pdf (dostęp: 18.04.2023).

³⁷ Z uwagi na złożoność tematu zagadnienie oprogramowania nie zostało poruszone w niniejszym artykule.

dostępu do publikacji miały licencje *Creative Commons*, które rozwijały się wraz z potrzebami aż do międzynarodowego standardu. Nie mniejsze znaczenie miała mentalność pionierów otwartości.

Polskie doświadczenia związane z otwartością budziły entuzjazm bibliotekarzy już w czasach, gdy mogliśmy na ekranie tylko otworzyć pełny tekst. Kolejną innowacją była możliwość pobrania dzieła i korzystania z niego w ramach dozwolonego użytku czy prawa cytatu. Wolne licencje pozwoliły użytkownikom tworzyć innych twórców w szerszy sposób, gdyż umożliwiły dzielenie się nimi, rozpowszechnianie czy tworzenie utworów zależnych. Obecnie znacznie łatwiej i przyjemniej jest opracowywać materiały, przygotowywać kursy e-learningowe i udostępniać bez ograniczeń, gdyż mamy możliwość korzystania z dorobku innych twórców, którzy z pełną świadomością uwolnili swoje dzieła. Jednocześnie jesteśmy świadomi, że my również powinniśmy nasze utwory udostępniać na otwartych licencjach, dając dobry przykład własną postawą oraz promować zalety takiego postępowania w naszych akademickich środowiskach.

Z perspektywy czasu dostrzegamy, że dobrą praktyką bibliotekarzy okazało się tworzenie repozytoriów i zachęcanie do deponowania własnego dorobku przez naukowców. Repozytoria promują polskie osiągnięcia naukowe na świecie, a ich zasoby są indeksowane przez wyszukiwarki naukowe. Dzięki temu polska nauka jest lepiej widoczna na arenie międzynarodowej, otwierając badaczom drogę do nawiązania współpracy i realizacji ponadinstytucjonalnych projektów.

Trudno przewidzieć, dokąd nas zaprowadzi obrany kierunek – otwartość. Natomiast nawiązując do przytoczonej we wstępie wypowiedzi, z pewnością otwartość integruje bibliotekarzy, dla których ten zawód jest ważny, ułatwia zdobywanie wiedzy tym, którzy chcą ją osiąść. Buduje też dobre relacje w uczelni, plasując bibliotekarzy w grupie partnerów pracowników naukowych, którzy dostrzegając kompetencje i wiedzę specjalistów informacji naukowej, korzystają ze wsparcia w udostępnianiu swojego dorobku. Coraz częściej angażują również kadrę biblioteczną do procesów dydaktycznych i naukowych, nie wspominając o całkiem sporym obszarze prac administracyjnych wykonywanych dotychczas na rzecz nauki w naszych uczelniach.

Bibliografia

- Barańska-Malinowska B., Sójkowska I., *Bibliografia publikacji pracowników źródłem informacji wspomagającej przygotowanie oceny jednostek naukowych*, [w:] H. Szarski, D. Dudziak (red.), *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, Wrocław 2011, http://delibra.bg.polsl.pl/Content/35901/Baranska-Malinowska_Sojkowska.pdf (dostęp: 17.04.2023).
- Bednarek-Michalska B., *Rola bibliotek naukowych we wdrażaniu rozwiązań otwartych. Repozytorium Open Access – model dla uczelni*, [w:] M.M. Górski, M. Marcinek (red.), *Otwarte zasoby wiedzy: nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej. Materiały konferencyjne*, Kraków 2011, https://www.ebib.pl/images/stories/Mat_konferencyjne/23/konferencjaozw_2011_calosc.pdf (dostęp: 25.03.2023).
- Bednarek-Michalska B., *Felieton całkiem nie primaaprilisowy*, „Biuletyn EBIB” 1999, nr 1, <https://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/1/a.php?felieton2> (dostęp: 25.03.2023).
- Bednarek-Michalska B., *Wolny dostęp do informacji i wiedzy czy wykluczenie edukacyjne?*, „Biuletyn EBIB” 2005, nr 2, <http://www.ebib.pl/2005/63/michalska.php> (dostęp: 23.03.2023).
- Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*, <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration> (dostęp: 25.03.2023).
- Budapest Open Access Initiative*, <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/> (dostęp: 25.03.2023).
- Creative Commons*, <https://creativecommons.org/about/cclicenses/> (dostęp: 25.03.2023).
- Creative Commons Certificate for Educators, Academic Librarians and GLAM*, <https://certificates.creativecommons.org/cccertedu/> (dostęp: 25.03.2023).
- Creative Commons Polska*, <https://creativecommons.pl/> (dostęp: 25.03.2023).
- Deklaracja Berlińska w sprawie otwartego dostępu do wiedzy w naukach ścisłych i humanistyce*, tłum. B. Bednarek-Michalska, „Biuletyn EBIB” 2005, nr 2, <https://www.ebib.pl/2005/63/deklaracja.php> (dostęp: 25.03.2023).
- Internet w bibliotekach próba bilansu i perspektywy rozwoju*. Wrocław, 10–11 grudnia 2001 roku, [Warszawa] 2001, <https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/iwb/index.html> (dostęp: 25.03.2023).

- IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Internet w bibliotekach Open Access. Toruń, 7–8 grudnia 2007 rok, [Warszawa] 2007, <https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat18/> (dostęp: 25.03.2023).
- Januszko-Szakiel A., *Polskie biblioteki i repozytoria cyfrowe jako medium w edukacji i nauce*, [w:] J. Aksman, J. Pułka (red.), *Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – „w” i „pomimo” czasów ponowoczesnych*, Kraków 2012, <https://repozytorium.ka.edu.pl/handle/11315/5246> (dostęp: 25.03.2023).
- Jarosław Lipszyc, [w:] *Wikipedia*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Jarosław_Lipszyc (dostęp: 25.03.2023).
- Karwasińska E., Rychlik M., *Doświadczenia z funkcjonowania pierwszego w Polsce repozytorium instytucjonalnego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, [w:] *Repozytoria i biblioteki cyfrowe c.d. Tworzenie i archiwizowanie zasobów, XXI edycja seminarium w cyklu digitalizacja*, Warszawa 2013, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/6498> (dostęp: 25.03.2023).
- Koalicja Otwartej Edukacji, <https://koed.org.pl/> (dostęp: 25.03.2023).
- Koalicjanci, https://koed.org.pl/?page_id=6495&lang=pl (dostęp: 25.03.2023).
- Kulczycki E., *Jak dodać prace do Google Scholar i zwiększyć liczbę cytowań oraz indeks Hirscha. Poradnik dla początkujących*, Poznań 2013, https://ebibojs.pl/index.php/wydawnictwa_zwarte/issue/view/70 (dostęp: 23.03.2023).
- Kulczycki E., *Warsztat badacza: blog*, https://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/ (dostęp: 25.03.2023).
- Matuszewski S., *I tak to się zaczęło. Felieton wstępny*, „Biuletyn EBIB” 1999, nr 1, <https://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/1/a.php?felieton1> (dostęp: 25.03.2023).
- Murray-Rust P., *Otwarte dane a literatura naukowa*, [w:] *III Międzynarodowa Konferencja Open Access w Polsce „Otwarta nauka i edukacja”*, Toruń 2012, https://www.ebib.pl/images/stories/Mat_konferencyjne/22/peter_murray_pl_.pdf (dostęp: 25.03.2023).
- Muszevska A., Niesiołowski-Spano Ł., Pieniądz A. (red.), *Pakt dla nauki*, Warszawa 2015, http://obywatelenauki.pl/wp-content/uploads/2015/04/Pakt_dla_Nauki.pdf (dostęp: 23.03.2023).
- OpenDOAR, <https://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/about.html> (dostęp: 25.03.2023).
- Peter Suber, [w:] *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Suber (dostęp: 25.03.2023).
- Plan S, [w:] *Otwarta nauka*, <https://otwartanauka.pl/plan-s> (dostęp: 25.03.2023).

- Polska Platforma Medyczna, <https://ppm.edu.pl/index.seam> (dostęp: 18.04.2023).
- Przyłuska J., Radomska A., Kłosiński R., *Budowanie repozytorium dziedzinowego – doświadczenia Biblioteki Naukowej Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi i Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, [w:] *IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Internet w bibliotekach Open Access. Toruń, 7–8 grudnia 2007 roku*, [Warszawa] 2007, https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat18/przyluska_radomska_klosinski.php (dostęp: 25.03.2023).
- Regulamin Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego*, https://www.uni.lodz.pl/fileadmin/user_upload/Jednostki/BUŁ/pliki_do_pobrania/repozytorium/regulamin.pdf (dostęp: 18.04.2023).
- Rentier B., *Wprowadzanie w życie uniwersytetu polityki otwartego dostępu do wiedzy*, [w:] *II Międzynarodowa Konferencja Open Access w Polsce. V Konferencja EBIB Internet w bibliotekach, Toruń, 14–15 stycznia 2010 roku*, [Warszawa] 2010, <https://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat21/rentier.php> (dostęp: 25.03.2023).
- Repozytorium AMUR*, <https://lib.amu.edu.pl/repozytorium-amur/> (dostęp: 18.04.2023).
- Sójkowska I., *Kierunek: otwartość*, „Biuletyn EBIB” 2020, nr 1, <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/657> (dostęp: 23.03.2023).
- SPARC Europe, <https://sparceurope.org/> (dostęp: 25.03.2023).
- Suber P., *What is Open Access?*, [w:] P. Suber, *Open Access*, Cambridge (MA)–London 2012, <https://direct.mit.edu/books/oa-monograph/3754/Open-Access> (dostęp: 25.03.2023).
- Szprot J., *Otwieranie nauki w Polsce*, [w:] *III Międzynarodowa Konferencja Open Access w Polsce „Otwarta nauka i edukacja”*, Toruń 2012, https://www.ebib.pl/images/stories/Mat_konferencyjne/22/konf_oa_szprot_pl_.pdf (dostęp: 25.03.2023).
- Zarządzenie nr 16 Rektora Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 16 maja 2013 r. w sprawie utworzenia Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku, <https://docs.uwb.edu.pl/pliki/2013-16-2.pdf> (dostęp: 26.07.2023).